

The Project Gutenberg eBook of Tienhaarassa

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Tienhaarassa

Author: Anonymous

Release date: December 4, 2006 [eBook #20020]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK TIENHAARASSA ***

Produced by Matti Järvinen

Tienhaarassa

Ensimmäisen kerran julkaissut
Raittiuden Ystävät 1908.

TIENHAARASSA.

Henkilöt:

Vilho Tuulos, pappi, 35-vuotias.
Aaro Koski, entinen lukiolainen, 30-vuotias.

Näyttämö: huone Tuuloksen kodissa. Tuulos ja Koski tulevat sisään.
Jälkimäinen on kalpea ja synkän näköinen, vaatteet kuluneet ja likaiset.

Tuulos: Käykää sisään — olkaa hyvä! Tässä tuoli, istukaa, niin saamme vähän puhella ja samalla lämmittää jähmettyneitä jäseniämme. Ulkona onkin niin ankara sää. (Riisuu päällysvaatteensa Kosken yhä seisoessa.) — Istukaa, istukaa!

Koski: (uhmailen) Miksikä minä istuisin?

Tuulos: Tiedän teidän olevan väsyksissä. Te tarvitsette lepoa.

Koski: Lepoahan juuri etsin. Miksi ette sitä suonut minulle!

Tuulos: Nuori mies, synnin työt eivät meille koskaan lepoa tuota, ei ajassa eikä ijankaikkisuudessa.

Koski: Mitä te minusta oikein tahdotte? Mikä profeetta te oikein olette? Ja miksi pitää teidän aina minun tielleni joutuman?

Tuulos: Mitäkö teistä tahdon? — Ihmistä! Kuka minä olen? — Ystävä. Ja kuka minut tiellenne tuo? —

Jumala.

Koski: Luoja! Älkää minulle niitä syöttäkö.

Tuulos: Jumala on todistajani.

Koski: Senkö vuoksi pidätte velvollisuutenanne puhua Jumalasta, että olette pappi? — Tiedätkö, pappi, että minun Jumalani on jo aikoja sitten kuollut — jos sitä koskaan on ollut olemassakaan — ja uutta ei synny enään, ei! Ja ihmisenä olen minä elämäni elänyt aina juhlasalista loka viemäriin saakka, ja nyt on jällellä ainoastaan haaska, jonka äsken tahdoin mereen haudata, mutta jonka te onnettomuudekseni estitte.

Tuulos: En minä, vaan Jumala, joka aina on ollut ja joka aina tulee olemaan. — Ystävä, olen teidät vain kolme kertaa elämässäni tavannut, mutta joka kerta on minulla ollut selvänä, että te sydämenne syvyudessa vielä säilytätte Jumalan kuvan.

— — Muistatteko ensi kertaa? — Kaksi päihtynyttä miestä kulki Kaarikatua pitkin. Sadatuksia ja rivoja sanoja tulvaili heidän huuliltaan. Nuori tyttö riensi kadun poikki. Ennenkuin hän oli ehtinyt väistää päihtyneitä, oli jo toinen heistä iskenyt häneen kyntensä. Parahdus ja tukahtunut avunhuuto kuului, jonka perästä miehet alkoivat raastaa saalistaan läheiseen solaan. Näin tämän tapahtuman etämmältä ja riensin tyttö paran avuksi, minkä ennätin. Mutta solalle päästyäni näin hämmästykseni molemmat miehet keskenään kamppailemassa, ja toinen heistä huusi vapisevalle tytölle: «pakene, tyttö, niin paljon kuin jalkasi ennättävät!» —

Koski: (on kuunnellut kädet silmillä.) Minä en voinut muuta, sillä tytöllä oli sisareni silmät ja sisareni — nimi.

Tuulos: Elikö sisarenne silloin vielä?

Koski: Ei, hän oli jo aikoja sitten kuollut.

Tuulos: Toisen kerran tapasin teidät Parviaisen myymälän edustalla. Olin juuri jättänyt myymälän ja kulkenut hetkisen, kun huomasin kadottaneeni lompakkoni. Tapasin teidät — niinkuin jo sanoin — myymälän edustalla ja kysyin, olitteko te sen löytäneet. — »En», kuului varma vastauksenne. »Olen teidät jo kerran ennen tavannut. Minä uskon teitä», vastasin minä ja ajoin poistua. Silloin näin uudelleen sen, mikä jo ensi kertaa tavatessamme kiinnitti huomiotani teihin — valon kipunan keskellä pimeyttä — Te sanoitte: »Älkää uskoko, tässä on lompakkonne. Antakaa minulle markka, en ole syönyt kahteen päivään». —

Koski: En voinut teidän luottamustanne pettää.

Tuulos: Se oli Jumalan kuvan välähdys sielussanne.

Koski: (itkee.) Älkää puhuko niin. Minä olen niin kurja — kurja.

Tuulos: Äsken johdatti Jumala askeleeni meren rannalle. Siellä tapasin teidät kolmannen kerran.

Koski: Se oli elämäni yhdennellätoista hetkellä.

Tuulos: Toivokaamme, että se oli elämäenne ensimmäisellä hetkellä, sillä tuon murtavan syvyyden, joka uhkasi teidät niellä, olette välttänyt, ja sen partaalta on nyt nouseva uusi ihminen, joka ottaa ensimmäiset vakavat askeleensa elämässä.

Koski: Minä en voi, minulla ei ole voimia. —

Tuulos: Jumalan avulla te voitte.

Koski: Mutta minä en usko Jumalaan, minä en voi!

Tuulos: Usko onkin Jumalan armolahja, joka teillekin annetaan.

Koski: (katsoo pitkään Tuulosta.) Te olette merkillinen ihminen Juuri niin puhui äitinikin.

Tuulos: (Iloisesti hämmästyen). Vieläkö häntä muistelette?

Koski: Joskus — niinkuin kaukaista ääntä.

Tuulos: Entä isäanne?

Koski: (Naurahtaa.) Häneltä minulla on kaksi muistoa, viinipikari ja hengetön Jumalani.

Tuulos: Mies parka!

Koski: Sanokaas muuta! — Mutta pääsee niillä edes helvettiin.

Tuulos: Älkää puhuko niin. Me olemme itse edesvastuunalaiset töistämme.

Koski: Niinhän sitä saarnataan. Mutta minä sanon teille, että on sitä syytä sysissä, jos on sepissäkin.

Tuulos: Puhukaa minulle jotakin äidistänne.

Koski: Hänestä raukasta ei ole paljon puhumista. Kärsi ja kuoli, siinä kaikki. Ja sama on hänen poikansa edessä.

Tuulos: Minä uskon, että te vielä tulette onnelliseksi mailmassa. Siitä joka ei kokonaan ole ihmisyttään menettänyt, on aina toivoa. — Tuottaisiko teille paljon tuskia, jos menneisyydestänne minulle vähän kertoisitte? Minusta tuntuu kun näkymätön side yhdistäisi meidät.

Koski: (Katsoo Tuulosta ihmetellen.) Kuinka hyvä te olette, niin hyvä, että se tällaisesta hunsvotista tuntuu uskomattomalta. — Vaikka ette minusta saakaan sellaista, kuin toivotte, niin voinhan kuitenkin kertoa teille vähän elämästäni, kun kerran viitsitte kuunnella. Selviäähän teille edes se, etten minä aina ole tällainen renttu ollut.

Tuulos: Kertokaa!

Koski: No niin. Se on vaan palanen juomarin elämää, ei muuta. —

Isäni oli maaseutukaupungissa kauppiana. Kotiamme pidettiin mallikelpoisena niinkuin isäänikin taattuna liikemiehenä. Vieraita kävi meillä paljon. Silloin oli isä aina hyvällä päällä sekä ystävällinen kaikille. Ruokia ja juomia ei suinkaan puuttunut, ja vaikka isä ei itse liikoja maistellut, piti hän kuitenkin velvollisuutenaan vieraitaan siihen kehoittaa. Perheen keskuudessa hän taasen oli liiankin harvapuheinen ja säännöllinen. Lapset pelkäsivät häntä ja palvelijat nimittivät häntä aina keskinäisissä puheissaan tyranniksi. Äiti esiintyi aina hiljaisena ja vaatimattomana sekä pidoissa että arkielämässä. Ei häntä paljon huomattukaan, sillä isän valtikka ulottui kodin pimeimpäänkin soppeen. Lapset vain huolestuneina huomasivat, miten äidin posket kalpenivat vuosi vuodelta.

Niin sitä sitten elettiin. Muistan erään juhla-illan, joka samalla sattui olemaan minun neljästoista syntymäpäivä. Oli tavallisuuden mukaan vieraita ja isä oli hyvällä tuulella. Muistaen minun merkkipäiväni piti hän puheen ja pani viinipikarin käteen. Kilistettiin ja onniteltiin minua perheen tulevaa tukea ja liikkeen jatkajaa. Olin kyllä ennenkin maistellut kodissa tarjotuita juomia, vaikkei näin huomattavalla tavalla. Sinä iltana olin ensi kerran humalassa, ja seuraavana aamuna sain isältä selkäsaunan.

Siitä lähin alkoi toinen ääni kellossa soida. En enää saanut isän nähden tarttua viinipikariin, mutta sen sijaan tartuin siihen sitä useammin isän näkemättä. Äiti kyllä näki ja tiesi, mutta peläten isän ankaruutta hän salasi kaikki ja koetti hiljaisuudessa vaikuttaa herättämällä minussa uskonnollisia tunteita. Se tavallaan ensin onnistuikin. — Niin kului pari vuotta. Silloin isä matkusti kauppamatkoille ulkomaille. Kun hän sieltä palasi, oli hänessä tapahtunut muutos, sanoivat hänen saaneen herätyksen. Kotioloissa tuo herätys ilmeni siinä, että vieraita kävi harvemmin ja väkijuomia tarjottiin vähemmän kuin ennen, mutta sen sijaan alettiin pitää säännöllisiä aamu- ja iltasaarvoja. Rangaistuksen uhalla oli jokaisen perheenjäsenen niissä oltava läsnä.

Herätysaikaan kuului myöskin entistä säännöllisempi kotijärjestys. Minuutilleen piti jokaisen olla ruokahuoneessa odottamassa isää aterioimiseen määrättyinä hetkinä. Ken ei ollut läsnä, kun hän tuli, jäi ilman ateriala. Yhdeksän jälkeen illalla ei kukaan saanut luvatta talosta poistua ja samaan kellon lyömään piti jokaisen kylässä olijan laittautua kotiin. Peläten tämän järjestyksen rikkomista, salpasi isä aina illalla poikansa huoneen oven ulkoapäin, unhottaen, että ikkunaakin saattoi hätätilassa ovena käyttää.

En tiedä mitä tämä herätysaika toisiin vaikutti, mutta minusta ainakin tuli täysi pakana, ja hukkaan menivät äiti paran hiljaiset neuvot. Raskaalta tämä taisi hänestä tuntua, sillä hän joutui viimein vuoteen omaksi ja kuoli. Sen jälkeen tuli koti entistä ahtaammaksi. Ainoana ilona oli enää pikku sisko, mutta hänkin oli niin hento ja heikko, että pelkäsi hänen joka tuulahduksella sammuvan.

Tuulos: Ystävä parka, kuinka minä säälin teitä.

Koski: Ehkä olisi minustakin tullut roistoa parempi, jos edes pikku sisko olisi saanut elää, mutta hänkin jätti minut. (Painaa kädet silmilleen.)

Tuulos: Entä isänne?

Koski: Minä karkasin kotoa ja isäni kirosi minut. Mutta käteeni painamansa viinapikari jäi siihen, ja sitä olen minä ammentanut vuodet pitkät. — Noin kolme vuotta karkaamiseni jälkeen kuulin, että isäni oli kuollut ja määrännyt omaisuutensa armeliaisuuslaitoksiin. — Pikku siskolle oli hän määrännyt eläkkeen, mutta sitä ei hän kauan tarvinnut.

Tuulos: Kun ajattelen, mitä kaikkea te olette saanut kokea, niin tunnen sydämeni tuskasta kouristuvan. Mutta minä arvelen kuitenkin, että ei niin pimeätä yötä, jossa ei joku valonkipuna olisi sinkoillut, eikä niin kurjaa ihmiselämää, jota ei joku onnensäde olisi valaissut. Ettekö näe sielunne silmäin edessä jotain sellaista valonhetkeä?

Koski: Olisi kai minullakin, jos vaan tohtisin niitä muistella.

Tuulos: Miksikä ette?

Koski: Tuntisin vain syvemmin kurjuuteni, ja täytyisi taas saada viinaa mistä hinnasta hyvänsä.

Tuulos: Hennoisitteko todella upottaa viinan huumaukseen puhtaimmat, rakkaimmat muistonne? Silloin ette niille arvoa anna. Ei, muistelkaa, ajatelkaa niin usein kuin voitte rakkaitanne, äitiänne ja siskoanne, muistelkaa pienintäkin tapausta, minkä elitte heidän kanssansa. Mikä teitä silloin lämmitti, se lämmittää vieläkin.

Koski: (Tuuloksen puhuessa on hänen päänsä painunut alas, mutta hetken kuluttua nostaa hän sen ylös ja lämmin hohde näkyy silmissä.) — — On minulla vielä muisto äidiltä. (Vetää povestaan likaisen paperikäärön, avaa sen ja ottaa esille pienen, kellahtaneen nenäliinan.) — Tämä tässä, se on ainoa, mikä minulla on jälellä, muut olen juonut.

Tuulos: Ja mitä tämä kertoo?

Koski: Se voisi teille kertoa paljon, enempi kuin minä voinkaan. — Olin tullut myöhään yöllä kotiin — ikkunasta, niinkuin tavallisesti — ja heittäytynyt vuoteelleni. Kuulin silloin oveani raotettavan ja ummistin silmäni. Äiti tuli hiljaa luokseni ja luullen minun nukkuvan polvistui hän vuoteeni ääreen. Sydäntäni kouristi ja tuntui, kuin en voisi hengittää. Aioin heittäytyä hänen kaulaansa ja rukoilla häneltä anteeksi, mutta jäseneni olivat kuin kangistuneet. Silmäni pysyivät ummessa, ja minä makasin ikäänkuin tiedotonna. Kun viimein sain silmäni auki oli äiti poissa. — Vuoteeni vierestä löysin tämän kyynelistä märkänä. Silloin vannoin, ettei äitini koskaan enään tarvitsisi minun tähteni öitänsä valvoa. — Olenko valani pitänyt, sen voitte itse päättää. — Nenäliinan olen kuitenkin säilyttänyt uskollisesti, ja se on ainoa kappele, mikä minulla vielä on isän kodista. —

Tuulos: Voitteko te luottaa minuun?

Koski: Te kohtelette minua niinkuin ihmistä, ettekä niinkuin roistoa ja kulkuria, ja senvuoksi luotan teihin.

Tuulos: Kiitos sanoistanne! Silloin myös uskotte, kun sanon teille: minä olen vakuutettu, että äitinne rukoukset eivät ole hukkaan menneet. — Sanokaa, ettekö itse toivoisi niiden toteutuvan?

Koski: Olenhan sitä toivonut, mutta minkä sille voi, kun kerta on juomariksi ruvennut.

Tuulos: Te heitätte viinan. Ette nauti pisaraakaan enään tuota myrkyjuomaa.

Koski: Te ette tunne viinan voimaa, ja senvuoksi on teidän hyvä puhua. Jos tietäisitte, kuinka monta kertaa olen päättänyt, etten ikinä enää pulloon koske, mutta yhtä monta kertaa minä olen nuo päätökset rikkonut niinkuin valanikin, josta äsken puhuin. — Ja sitä paitsi en minä voi enää elää ilman viinaa.

Tuulos: Te voitte. Monta on viinaan kuollut, mutta ei kukaan ole vielä viinan puutteesta menehtynyt. — Ettekö ole koskaan etsinyt apua taisteluissanne?

Koski: Mistä?

Tuulos: Ylhäältä. Häneltä, joka kaikkien oikea isä on, yksin juomarinkin.

Koski: Ei sitä sieltä ole saatavissa. Ei ylhäälle voi pyrkiä se, jota vaan vetää alaspäin.

Tuulos: Löytyy keino, joka estää teitä vajoamasta.

Koski: Mikä se olisi?

Tuulos: Rukous.

Koski: Sitä en tunne.

Tuulos: Teidän täytyy se tuntea. Teidän täytyy rukoilla voimia Jumalalta. Hän yksin auttaa teitä.

Koski: Ei sellaiset temput minua auta. Ne ovat lapsia varten.

Tuulos: Mies, jos teidän äitinne muisto on kallis, niin rukoilkaa Jumalaa, joka oli hänenkin ainoana lohdutuksena. Rukoilkaa, rukoilkaa, vaikka ette uskoisikaan, rukoilkaa siksi, kunnes uskon valo koittaa sielussanne, ja se koittaa viimein, se on varma, niinkuin Jumalan olemus on varma ja luja.

Koski: (Epäröiden.) Minustako, juomarista ja valapatosta tulisi vielä ihminen? Minä olen niin kurja.

Tuulos: Ette kurjempi kuin tuhlaajapoika. Ja hänestä raamattu kertoo: »Kun hän vielä kaukana oli isän huoneesta, näki hänen isänsä hänet, juoksi häntä vastaan, syleili ja suuteli häntä».

Koski: Ja antoi hänelle uuden puvun, sormuksen käteen ja uudet kengät. Äitini kertoi tuon vertauksen minulle lapsena ollessani, ja minä pidin niin paljon siitä.

Tuulos: Se on Vapahtajan oma ilmoitus meille syntisille. — — (Viereisessä huoneessa soi telefoni.) Odottakaa, minua kutsutaan telefoniin. — (Menee viereiseen huoneeseen ja puhuu telefoniin.) — Halloh! — 524 — Kyllä se olen minä. Vai niin, vai niin, sepä ikävää! — Oliko se Ratakatu 5? Kyllä tulen. — Neljännes-tunnin kuluttua. — Hyvästi! (kuuluu loppumerkki, tulee sisään) — Minut kutsuttiin sairaan luo. Mutta te jääte tänne. Minun kotini on tästä lähin oleva teidänkin kotinne siksi kunnes rehellisellä työllä voitte sellaisen itsellenne hankkia. — Älkää epäilkö jäädä tänne. Aluksi autatte minua. Minä tarvitsen apua sekä yhdessä että toisessa työssä, ja te olette siihen juuri sopiva. Minä asun täällä äitini kanssa, ja hän on oleva teidänkin äitinne, olkaa varma siitä. — —

(Puuhaa lähtöänsä ja puhuu samalla iloisesti.)

— — — Kas niin, nyt olen valmis. Jumalan haltuun nyt, ystävä hyvä! — Viereisessä huoneessani on vuode, jossa voitte levätä. Tai jos tahdotte lukea, on siellä ja myöskin täällä kirjallisuutta. — Pistäydyn äidin luona ilmoittamassa, että minulla on vieras, joka tarvitsee kelpo aterian. Parin tunnin kuluttua olen taasen luonanne. — Terve näkemiin!

(Poistuu.)

Koski: (Itsekseen.) Tämä on kuin unta, josta ei tiedä olisiko paras herätä, vaiko yhä vaan uneksia. — (Katselee ympärilleen.) — Täällä tuntuu olo niin turvalliselta. Löytäneeköhän synti ollenkaan tähän majaan tietänsä? — (Suoristaa itseänsä.) — Uusi puku, sormus käteen ja uudet kengät — vanhoilla ei enää astuta sitä polkua, mikä tästä huoneesta johtaa. — (Lyyhistyy.) — Mutta jäsenet tuntuvat niin kankeilta, lihakset niin veltoilta. Sinä olet jo lahoa puuta, Koski. Lieneekö sinussa enää miestä pukeutua uuteen pukuun? Ja pysykö se sinun päälläsi, vai soluuko pois samaa tietä. — — Olet niin kauvan loassa rypenyt, että se on ennättänyt kovettua ympärillesi. Pääsetkö siitä, vai onko jo sielu imenyt itsensä täyteen sen saastaa? — — — Mitä sinä tuumit, Koski? Jäätkö tänne, vai — — — — — Olet jo niin tottunut huonoon ilmaan, että sitä kaipaavat. — (Nousee levotonna.) — Kahden tunnin kuluessa ennättää jo pitkälle, — — ei hän sitten enää löydä. — — — Mutta kuinka sinä voit ainoan hyväntekijäsi pettää, Koski? — Pettääkö! — — — — — En — — minä vain säästän hänet pettymykseltä — säästän, sen teen, säästän! — — — — — (Etsii lakkiaan. Kiiruhtaa ulkoovea kohti, avaa sen, mutta jää siihen seisomaan.) — — Hyvästi — hyvästi kaikki! — — — — — (Vie äkkiä kätensä povelleen.) Missä on nenäliina? — — (Huomaa nenäliinan pöydällä ja palaa sitä ottamaan.) — — — Sitä en jätä. — — Miten hän taas sanoikaan? (Hitaasti.) «Olen vakuutettu, että äitinne rukoukset eivät ole — — hukkaan — menneet». — — — — — — — Äiti — äiti!

(Sortuu tuolille pöydän ääreen ja painaa itkien kasvonsa nenäliinaan.)

(*Esirippu alas.*)

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK TIENHAARASSA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the

Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7

and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™ .

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work

on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.